

Structuralismul românesc reflectat în publicații de limbă maghiară. Două decenii din activitatea Sandei Golopenția-Eretescu

Mihaela BUCIN*

Keywords: *structuralism; ethnosemiotics; ethnography; Vilmos Voigt*

La 17 ianuarie 2020, profesorul Vilmos Voigt, etnolog și semiotician maghiar, a împlinit 80 de ani, fiind sărbătorit în mediul universitar ungar, precum și în cadrul Societății Ungare de Semiotică¹. Inițiator și susținător al curentului interdisciplinar structuralist în cercetările diferitelor domenii ale culturii ungare, Vilmos Voigt a avut numeroase colaborări cu specialiști ai științelor umaniste din țările blocului de Est, interesați de structuralism, apoi de semiotică. S-a aplecat mai ales asupra introducerii abordărilor structuraliste în cercetarea folclorului și a etnografiei. Începând de la mijlocul anilor 1960, teoretizează aplicarea metodelor structuraliste în domeniul folcloristicii, în studii precum *Posibilitățile analizei structural-tipologice a tradiției populare*² (Voigt 1964), *Evaluări și perspective ale structuralismului folcloristicii*³ (Voigt 1968), sau *Despre etnosemiotică. O nouă sferă de întrebări științifice*⁴ (Voigt 1975), contribuind la dezvoltarea unui nou concept transdisciplinar, etnosemiotică. Alături de colaborări cu structuraliști și semioticieni din diferite țări europene, ca Cehia sau Finlanda, Vilmos Voigt este interesat și de activitatea structuraliștilor români, cu precădere de cercetările Sandei Golopenția-Eretescu. Deoarece anul acesta este sărbătoresc și pentru profesoara emerită de la Departamentul de Studii franceze al Universității Brown din Providence, SUA, scriitoarea, lingvista, semioticiană, specialista în etnologie, traducătoarea Sanda Golopenția-Eretescu, domnia sa aniversând aceeași vârstă cu profesorul Vilmos Voigt, de la Budapesta, am profitat de posibilitatea care mi s-a oferit, pentru a întreprinde o investigație asemănătoare celor din arheologie, prin publicațiile de limbă maghiară, din România și Ungaria, care au reflectat în paginile lor activitatea cercetătoarei române. Am avut în vedere volume și reviste de limbă maghiară apărute în perioada de glorie a structuralismului românesc, care, deloc

* Universitatea din Szeged, Ungaria (mihaelabucin@gmail.com).

¹ Conform buletinului on-line de informații al Societății Ungare de Semiotică: <http://www.szemiotika.hu/feltoltes/2020/02/szemtaj2001.pdf> (accesat la 1 iunie 2020).

² În maghiară în original: „Az epikus néphagyomány strukturális-tipologikus elemzésének lehetőségéi” (traducerile din limba maghiară, din acest articol, îmi aparțin și, în continuare, voi reda titlurile și textele originale în maghiară, la notele de subsol).

³ În maghiară, în original: „A folklórszertikai strukturálisizmus mérlege és távlatai”.

⁴ În maghiară, în original: „Az etnószemiotikáról: Egy új tudományos kérdéskör”.

întâmplător, corespunde cu perioada de interes al filologilor maghiari pentru activitatea Sandei Golopenția: deceniile 1960 și 1970, adică până când domnia sa părăsește România comunistă. Am căutat dovezi și rezultate ale colaborărilor maghiaro-române și ale atenției pe care criticii maghiari, cunoscători ori nu ai limbii române, o acordă fenomenului literar românesc, teoretic și critic, din perioada respectivă. Preluând o formulă din titlul unui volum de studii de istorie a culturii maghiare, apărut în 2019, la Budapesta, cele două decenii ale secolului trecut pot fi caracterizate ca „perioada științelor fără granițe” pentru cercetările științelor umaniste și sociale⁵. „Știință fără granițe” este chiar structuralismul, urmat de semiotică, curente și metode ale celor câteva „școli” europene, ce pot intra în România și Ungaria, în anii 1960, datorită unor ușoare schimbări ale paradigmatelor politice din cele două țări, care îngăduie un dezgheț al închistării staliniste anterioare și pătrunderea, prin traduceri, ale acestor curente de analiză și critică, în mare compatibile, de altfel, cu ideologia de partid. Ungaria căuta o refacere a intelectualității după relaxarea indusă de momentul 1956, iar România se afla în perioada de început a „epocii Ceaușescu”. Părea că se pornește un fel de mecanism de sincronizare culturală cu Europa liberă. Precum în lozinca exasperantă a timpului, „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, și structuraliștii, apoi semioticienii au inițiat o mișcare de unificare transfrontalieră, organizând congrese, întruniri, societăți, editând publicații comune, efectuând traduceri în domenii ca lingvistica, teoria literară, etnologia și folclorul. Astfel, în mod emblematic, în prestigioasa revistă „Ethnographia”, de la Budapesta, apare în anul 1971 un studiu compus din trei lucrări autonome, reunite sub titlul *Etnologie și semiotică. Trei planuri*⁶ (Zsilka, Golopenția-Eretescu, Voigt 1971). Tibor Zsilka (ortografiat și Žilka), al treilea autor, pe lângă Vimos Voigt, din Ungaria, și Sanda Golopenția-Eretescu, din România, este cercetător folclorist și semiotician maghiar din Slovacia. Cele trei planuri componente ale studiului poartă titlurile: Zsilka Tibor, *Semiotica și tipologia culturii*⁷; Sanda Golopenția-Eretescu, *Probleme semiotice în cercetarea folclorului*⁸; Voigt Vilmos, *Note etnosemiotice*⁹.

Anterior preocupărilor Sandei Golopenția pentru a stabili o relație între cercetarea folclorului și metodele semioticii, și de colaborarea sa cu etnosemioticienii maghiari, activitatea domniei sale în domeniul structuralismului a fost evidențiată de critici și publiciști maghiari din România. În publicații de specialitate, în limba maghiară, au apărut în repetate rânduri semnalări, recenzii și aprecieri ale unor studii structuraliste, elaborate de Sanda Golopenția-Eretescu. Astfel, la rubrica *Forum*, din numărul al 10-lea, pe anul 1967, al publicației „Igaz Szó”¹⁰, vede lumina

⁵ E vorba de volumul *Elméletek vonzásában. A „határtalan tudomány” kezdetei a hatvanas-hetvenes évek humán és társadalomtudományi kutatásaiban* (trad.: *Tentația teoriilor. Debutul „științei fără granițe” în cercetările din cadrul științelor umaniste și sociale din anii șaiszeci-șaptezeci*) (Bollobás 2019).

⁶ În maghiară, în original: „Néprajztudomány és szemiotika (három vázlat)”.

⁷ În maghiară, în original: „A szemiotika és a kultúra tipológiája”.

⁸ Studiul Sandei Golopenția a apărut în română în „Revista de etnografie și folclor”, cu titlul *Probleme semiotice în cercetarea folclorului* (Golopenția-Eretescu 1971).

⁹ În maghiară, în original: „Etnozsemiotikai jegyzetek”.

¹⁰ „Igaz Szó” (‘Cuvântul Adevărat’) a fost revista literară de limbă maghiară a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, care a apărut inițial bilunar, apoi lunar, în perioada 1954–1989, la Târgu Mureș.

tiparului studiul cu titlul *Înnoire sau repornire? – Preocupări structuraliste în critica românească*¹¹, semnat de Kovács János¹², în care autorul face o sinteză, pentru cititorul de limbă maghiară, interesat de fenomenul literar românesc, a modului în care metodele curentului structuralist își fac apariția și sunt adaptate de critica literară românească. Criticul maghiar trece în revistă modul în care istorici și critici literari din anii 1960 se implică în abordarea structuralistă a operei artistice, în perioada în care structuralismul pătrunsese și în cercurile universitare din România. Kovács accentuează mai întâi divergențele pe care le produce noul curent de analiză a operelor literare:

Lupta dintre critica veche și cea nouă nu e de sorginte recentă, căci aceasta există în unele literaturi de mai bine de o jumătate de secol, însă, în zilele noastre, a ajuns să fie prezentă la nivel mondial. Adepții „noii critici” activează acum și în evaluarea critică a operelor literare românești (Kovács 1967: 590)¹³.

Se oprește apoi asupra celor mai importanți critici literari români ai timpului și analizează succint modul în care aceștia sunt (sau nu) de acord cu structuralismul, cum îl teoretizează și în ce mod întrebunțează elemente structuraliste în analizele lor asupra operelor scriitorilor români. Astfel, János Kovács rezumă, făcând și reflecții critice, principalele articole, discuții și studii în română, despre structuralism, publicate în acei ani de George Munteanu, Nicolae Manolescu, Geo Șerban, Matei Călinescu, Paul Cornea, Sorin Alexandrescu, Adrian Marino, în ziare și reviste precum „Scânteia”, „Lupta de clasă”, „Contemporanul”, „Viața Românească”. În capitolul intitulat *...Și aplicația*¹⁴ (Kovács 1967: 598), al studiului său despre criticii literari structuraliști români, János Kovács se oprește la una dintre primele aplicații ale analizei structuraliste asupra unei opere poetice românești, cea a lui George Bacovia. Criticul rezumă în maghiară conținutul celor peste 60 de pagini ale studiului având-o ca autoare pe Sanda Golopenția-Eretescu¹⁵ și purtând titlul *Reliefarea motivului în poezia lui George Bacovia*, apărut în volumul *Studii de poetică și stilistică*, în 1966 (Vianu, Rosetti et alii 1966: 251–317). Acest volum colectiv are importanța de a fi reunit primele abordări pronunțat structuraliste ale unor aspecte din literatura română. Criticul maghiar face în studiul său o paralelă între analiza Sandei Golopenția-Eretescu asupra creației bacoviene, în speță asupra poeziei *Plumb*, și alte analize ale aceleiași creații simboliste, dar fie cu instrumente stilistice tradiționale (la Ion Rotaru), fie tot cu instrumente structuraliste, dar din altă perspectivă și cu alte concluzii (la Nicolae Manolescu) (Kovács 1967: 599).

Volumul colectiv menționat, *Studii de poetică și stilistică*, se bucurase de o primire pozitivă și anterior, printr-o recenzie cuprinzătoare, în limba maghiară, din chiar anul apariției, 1966. Articolul de întâmpinare este semnat de Szabó Zoltán

¹¹ În maghiară, în original: „Megújulás vagy újrakezdés? – Strukturalista törekvések a román kritikában”.

¹² Kovács János (1921–1997) a fost un jurnalist și critic literar maghiar din România.

¹³ A régi és az új kritika csatája nem friss keletű, hiszen egyes irodalmakban már fél évszázados múltira tekint vissza, azonban napjainkban vált világméretűvé. A román irodalombírálatban is tevékenykednek az „új kritika” hívei

¹⁴ În maghiară, în original: „... és alkalmazása”.

¹⁵ Din păcate, cu toată atenția sporită acordată, în mod sigur, de cenzură, publicațiilor din România din acea perioadă, numele Golopenția e ortografiat greșit pe tot cuprinsul studiului.

egyetemi előadótanár, adică Zoltán Szabó, conferențiar universitar¹⁶, și a apărut în săptămânalul „Utunk”¹⁷, cu titlul *Concluziile unui volum de stilistică*¹⁸ (Szabó 1966: 2). Prima parte a prezentării volumului de studii cuprinde o descriere a conținutului acestuia, a antecedentelor legate de structuralism în cultura română și a pozițiilor teoretice ale autorilor volumului. A doua parte a articolului profesorului Szabó este dedicată în întregime prezentării abordării structuraliste a creației bacoviene din studiul Sandei Golopenția-Eretescu:

Studiul mai lung al Sandei Golopenția Eretescu analizează lexicul lui Bacovia, cu metode statistice moderne, realizând o listă de cuvinte în ordinea frecvenței cu care acestea sunt repetate de poet. Dar nu se rezumă la acest lucru, ci încearcă să utilizeze rezultatele analizei statistice stabilind coerențe între particularitățile operei poetice a lui Bacovia și concluziile datelor de tip statistic. Urmărind termenii care se repetă și frecvența cu care o fac, clasifică cuvintele-cheie specific bacoviene, împreună cu sinonimele acestora, în 30 de clase de noțiuni („câmpuri semantice”). Pe baza acestora stabilește opt motive, apoi în jurul acestor motive grupează cele 30 clase de noțiuni. [...] Prin stabilirea conexiunii între cuvintele-cheie și clasele de noțiuni, autoarea reușește cu dibăcie – și, raportat la metodă, în mod exemplar – să depășească perspectiva statistică, mecanică și care nu demonstrează multe prin ea însăși, asupra cuvintelor, și a reușit să surprindă câteva trăsături esențiale ale artei scriiturii bacoviene¹⁹ (Szabó 1966: 2).

O aprofundare a analizei din perspectivă structuralistă a unei creații bacoviene, și anume poezia *Plumb*, pe care o întreprinde Sanda Golopenția-Eretescu (Golopenția-Eretescu 1973), apare în numărul al doilea pe anul 1973 al volumului de studii „Cahiers roumains d'études littéraires”. Această revistă românească de literatură comparată, condusă inițial de Adrian Marino și tipărită într-o limbă de circulație mondială, la Editura Univers, apărea ca un fenomen solitar și inedit în peisajul publicistic al acelor vremi. Publicațiile literare de limbă maghiară din România nu întârzie să o semnaleze, prezentându-i cu detalii conținutul. Astfel, la rubrica *Revista presei* a săptămânalului „Utunk” din 3 mai 1974, apare articolul cu

¹⁶ Szabó Zoltán (1927–2007) a fost profesor de lingvistică la Universitatea Babeș-Bolyai, din 1952. A predat la universitățile din Miskolc și Pécs, a fost profesor asociat al Catedrei de Lingvistică Aplicată din cadrul Universității Eötvös Loránd din Budapesta. În anii 1960, a înființat Catedra de Limbă și Literatură Maghiară de la Universitatea din București. Din 1984 a devenit editor-șef al revistei „Nyelv-és Irodalomtudományi Közlemények”, publicație editată sub patronajul Academiei Române (cf. Dávid 2006).

¹⁷ Publicația de limbă maghiară „Utunk” (‘Drumul nostru’) a fost un săptămânal literar, artistic și critic destinat comunității maghiare din România, care a apărut la Cluj, în perioada 1946–1989.

¹⁸ În maghiară, în original: „Egy stilisztikai kötet tanulságai”.

¹⁹ În maghiară, în original: „Sanda Golopenția-Eretescu hosszabb tanulmányában Bacovia szókincset vizsgálja modern statisztikai módszerekkel, összeállítja a költő szavainak gyakoriságlistáját. De nem áll meg itt, hanem megpróbálja hasznosítani a statisztika eredményeit úgy, hogy összefüggéseket keres Bacovia költészetének sajátosságai és a statisztika adatszerű jellemzői között. A szógyakoriságból kikövetkeztetett, Bacoviára jellemző kulcsszavakat szinonimáikkal együtt 30 fogalomkörbe («szemantikai mező»-be) sorolja be. Ezekre támaszkodva nyolc motívumot állít fel, s a harminc fogalomkörnek a nyolc motívumnak az alapján csoportosítja. [...] A kulcsszavak és a formális korok továbbépítésével a szerző ügyesen – s a metodust tekintve tanulságos módon – a mechanikus és önmagában nem sokat mondó szóstatistika fölé emelkedett, és meg tudta ragadni Bacovia írásművészetének néhány lényeges vonását”.

titlul *Criticile și criticii*²⁰, semnat de Tamas Gáspár Miklós²¹. Acesta recenzează volumul în franceză, punând la dispoziția cititorului de limbă maghiară informații și afirmații concrete și eficiente referitoare la fiecare studiu din cuprins. Despre analiza Sandei Golopenția-Eretescu, scrie următoarele:

Recunoscută la nivel internațional ca specialist în semiotică, Sanda Golopenția-Eretescu se prezintă, de data aceasta, cu o lucrare de factură mai tradițională, realizând o analiză minuțioasă a binecunoscutei poezii bacoviene *Plumb*, bazată pe metoda statistică. Este interesantă structurarea spațiului imaginar al poeziei în câmpuri semantice: situând câmpurile unele lângă altele, ca într-un joc de cuburi, poezia poate fi reconstruită²².

Ultima prezență a Sandei Golopenția într-o lucrare de limbă maghiară, din România comunistă, e concretizată de o traducere a unui studiu intitulat *Semiotici posibile*²³, (Golopenția-Eretescu 1979) care apare în fruntea unui volum ce vede lumina tiparului în 1979, la Editura Kriterion, din București. Volumul poartă titlul *Studii de semiotică literară*²⁴ și înglobează 12 studii traduse în maghiară, din diferite limbi, de șase maghiari din Ungaria, respectiv, șase din România. Printre autorii studiilor de semiotică traduse în ungurește se numără două românce: Sanda Golopenția-Eretescu și Paula Diaconescu. Cele două studii sunt tălmăcite în maghiară de Olga Muravai. Dintre ceilalți autori traduși în volum, menționez pe Tehun A. van Dijk, Iulia Kristeva, Tzvetlan Todorov. Vilmos Voigt scrie o generoasă cronică de întâmpinare a volumului, în revista „Istorie Literară”, din Ungaria (Voigt 1980). Se oprește cu grațitudine asupra studiului Sandei Golopenția, remarcând că nu e foarte potrivit cu domeniul literaturii, anunțat de titlul volumului:

În deschiderea volumului se găsește noul articol (1978) al lingvistei Golopenția-Eretescu, despre posibilitățile de structurare semiotică. Chiar dacă nu e vorba despre o scriere pe tema semioticii literaturii, provoacă cu adevărat la reflecție iar publicarea lucrării este profitabilă pentru întregul mediu semiotic ungar (Voigt 1980: 846).

După ce Sanda Golopenția-Eretescu părăsește România, nici publicațiile de limbă maghiară, cum nici cele în românește nu mai abordează subiecte legate de activitatea sa. Însă notele, recenziile, traducerile de pe parcursul celor aproape două decenii în care preocupările sale legate de structuralism și semiotică, fie în relație cu

²⁰ În maghiară, în original: „Kritikák és kritikások”.

²¹ Gáspár Miklós Tamás este un filozof, politolog și eseist maghiar născut în 1948, la Cluj-Napoca. Până în 1978, este jurnalist de limbă maghiară în România. Se opune regimului Ceaușescu și emigrează în Ungaria, unde se alătură opoziției democratice față de regimul comunist din această țară. În perioada de tranziție spre democrație se implică în înființarea partidului liberal de stânga (SzDSz) și e ales în Parlamentul Ungariei. De la sfârșitul anilor 1990 îmbrățișează o poziție marxistă și promovează o critică acută a capitalismului.

²² În maghiară, în original: „Sanda Golopenția-Eretescu, szemiotika nemzetközi hírű tudósa, ezúttal hagyományosabb jellegű dolgozattal jelentkezik, Bacovia *Plumb* (Ólom) című híres versének szövegelemzését végzi el. Érdekes a vers imaginárius terének fölrostása szemantikai mezőkre: a mezők egymás mellé helyezésével, mintegy építőkövekből – újjáépíthető a vers”.

²³ În maghiară, în original: „Lehetséges szemiotikák”.

²⁴ În maghiară, în original: „Irodalomszemiotikai tanulmányok”.

literatura și lingvistica, fie cu cercetarea folclorului, au ajuns și în mediile de limbă maghiară, la specialiști, la cititorul avizat ori la oricine interesat din spațiul public, vin să completeze sutele de referințe din bibliografia sa profesională, cu aceste aspecte pe care le-am adunat, ca omagiu, în acest an aniversar.

Bibliografie

- Bollobás 2019: Enikő Bollobás (red.), *Elméletek vonzásában. A „határtalan tudomány” kezdetei a hatvanas-hetvenes évek humán és társadalomtudományi kutatásaiban*, Editura Gondolat Kiadó.
- Dávid 2006: Gyula Dávid (red.), *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon Online 2006*, <https://web.archive.org/web/20180402101238/http://lexikon.kriterion.ro/szavak/4224/> (1 iunie 2020).
- Golopenția-Eretescu 1966: Sanda Golopenția-Eretescu, *Reliefarea motivului în poezia lui G. Bacovia*, în Tudor Vianu, Al. Rosetti, Mihai Pop (coord.), *Studii de poetică și stilistică*, București, Editura pentru literatură, p. 251–317.
- Golopenția-Eretescu 1971: Sanda Golopenția-Eretescu, *Probleme semiotice în cercetarea folclorului*, „Revista de etnografie și folclor”, XVI, nr. 2, p. 117–121.
- Golopenția-Eretescu 1973: Sanda Golopenția Eretescu, *Bacovia, Plumb. Analyse de texte*, Adrian Marino (ed.), „Cahiers roumains d'études littéraires”, Revue trimestrielle de critique, d'esthétique et d'histoire littéraires, nr. 2, p. 14–18.
- Golopenția-Eretescu 1979: Sanda Golopenția Eretescu, *Lehetséges szemiotikák* (traducere de Murvai Olga), *Irodalomsemiotikai tanulmányok*, București, Editura Kriterion, p. 5–22.
- Kovács 1967: János Kovács, *Megújulás vagy újakezdés? – Strukturális törekvések a román kritikában*, „Igaz Szó szépirodalmi folyóirat. Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének havi folyóirata”, anul XV, 1967, nr.10, p. 590–603.
- Szabó 1966: Zoltán Szabó, *Egy stilisztikai kötet tanulságai*, „Utunk Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének lapja”, anul XXI, 1966, nr. 28, p. 2.
- Vianu, Rosetti et alii 1966: Tudor Vianu, Al Rosetti, Mihai Pop (coord.), *Studii de poetică și stilistică*, București, Editura pentru literatură.
- Voigt 1964: Vilmos Voigt, *Az epikus néphagyomány strukturális-tipologikus elemzésének lehetőségei*, K. Kovács László (redactor) „Ethnographia A magyar néprajzi társaság folyóirata”, anul LXXV, p. 36–46.
- Voigt 1968: Vilmos Voigt, *A folklorisztikai strukturalizmus mérlege és távlatai*, Garamvölgy József (redactor), „A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei”, XXV. 1968, p. 169–183.
- Voigt 1975: Vilmos Voigt, *Az etnoszemiotikáról: Egy új tudományos kérdéskör*, Magyar Tudomány 82, p. 677–681.
- Voigt 1980: Vilmos Voigt, *Irodalomsemiotikai tanulmányok*, *Irodalomtörténet a Magyar Irodalomtörténeti Társasági havi folyóirata*, anul 12 (62), nr. 3, p. 844–846.
- Zsilka, Golopenția-Eretescu, Voigt 1971: Tibor Zsilka, Sanda Golopenția-Eretescu, Vilmos Voigt, *Néprajztudomány és szemiotika. Három vázlat*, „Ethnographia”, nr. 4, anul LXXXII, p. 568–584.

Romanian Structuralism as Reflected in Publications Edited in the Hungarian Language. Two Decades in Sanda Golopenția-Eretescu's Activity

The aim of this paper is to pay homage at the anniversary of Sanda Golopenția-Eretescu, Professor Emeritus at the Department of French Studies, Brown University of Providence USA, a writer, linguist, semiotician, ethnologist and translator. We focus on her professional activity, especially on papers that were published in translation into the Hungarian language in Romania and Hungary. In the present article I discuss translations of her work that were published in Hungarian as well as reviews published in Hungarian volumes and journals that appeared at the height of Romanian structuralism, a period when Hungarian philologists showed a special interest towards the research carried by Sanda Golopenția in the 1960's and 1970's, i.e. the period before she left communist Romania. I searched for proof and results of the Hungarian – Romanian co-operation and of the attention paid by Hungarian critics, whether they knew Romanian or not, towards the Romanian theoretical and critical literary phenomenon from that period. I revealed especially the co-operation between Sanda Golopenția-Eretescu and the Hungarian ethno-semiotician Vilmos Voigt and the prestigious Hungarian journal "Etnographia", as well as that between her and outstanding personalities of Hungarian philology in Romania: Gáspár Miklós Tamás, Zoltán Szabó, Olga Murvai. After Sanda Golopenția-Eretescu left Romania in 1980, neither the Hungarian publications, nor the Romanian journals showed any interest in her activity. However, the notes, reviews, translations she wrote during the two decades in which she focused on structuralism and semiotics, either in relation with literature and linguistics, or with the research of folklore were known in the Hungarian cultural environment. Adding to the hundreds of references from her professional bibliography previous to her exile from her native country; they offer a perspective on the intellectual collaboration between Romanian and Hungarian specialists in the field from a period of – apparent – political detente during the communist era.